

הלכות נטילת ידים סימן קסב קסג

ביאורים ומוספים

[ביה"ל ד"ה או שום דבר אחר]

ובפרט דבשעת הדחק נקטין פן להלכה בסימן קס סעיף יב, עין שם⁴⁸.
(48) במשנ"ב שם (ס"ק נח) כתב שבשעת הדחק כשאינו לו מים יכול לטבול ידיו בשלג בלא ריסוק.

[משנ"ב ס"ק סח]

ואין זו נטילה להצאין, כיון שאינו יכול לטל תציה השני⁴⁹, דומה למי שנקטע אצבעו שנוטל שאר היד⁵⁰.

(49) ולכן אפילו אם רוב היד מכוסה בתחבושת, דעת הגרשו"ז אויערבך (נשמת אברהם מהדו"ב סי' קסא ס"ק ב) שדי שיטול רק את החלק שאינו מכוסה, כי החלק המכוסה כאילו אינו, ואין כאן אותם הגדרים כמו בטבילה שאם הרוב מכוסה הוי חציצה.

(50) מקור דברי השו"ע והטעם המובא במשנ"ב הוא בדברי הרא"ש [ראה באר הגולה אות ע ושעה"צ ס"ק נד]. וכתב החו"א (סי' כד ס"ק כה) שטעם זה אינו מובן שכיון שתחת הרטיה אצבעו קיימת ובכל שעה בידו להסיר הרטיה מדוע שיחשב כאילו נקטעה אצבעו. והוסיף שאף שאפשר להסביר שכיון שהמכה כואבת לו חכמים פטרוהו מנטילת ידיים והצריכוהו רק לברוך מפה, אלא שהרא"ש החמיר שמ"מ יטול מה שיכול ושאר היד תשאר עם הרטיה ויעיל מדין כריית מפה. אלא שאם כן נמצא שאין נטילתו כלום וצריך מעיקר הדין מפה על כל היד, ומדברי הרא"ש משמע שעל החלק המגולה שביד מועילה הנטילה ואין צריך לברוך שם מפה, ולכן סיים החו"א שהדברים קשים להבינם. וכתב בשו"ת הלכות (סט"ו) שאכן החו"א מצדד שכשיש רטיה על חלק מידו צריך לברוך מפה על כל היד.

אמנם אם יש רטיה על כף ידו אך כל אצבעות ידיו מגולות, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"א סי' מד) שמוטב לסמוך על שיטות המקילים בשו"ע לעיל (סי' קסא סעיף ד), ששיעור הנטילה מעיקר הדין הוא רק עד סוף קשרי האצבעות, ולא לברוך את ידיו במפה. וכעין זה כתב בשו"ת דברי יציב (ח"א סי' עט) במי שלא יכול לטול ידיו עד הקנה מחמת חולי שידיו מתנפחות מהמים, שמספיק שיטול עד קשרי אצבעותיו [ולא כתב שיכרוך ידיו במפה].

[משנ"ב ס"ק טו]

ואם אינו יכול לטל ידיו קלל ממת חלי, יכרף ידיו במפה⁵¹.

(51) ומי שאינו יכול לטול רק יד אחת כגון שיש לו מכה ביד וכולה מכוסה ברטיה, כתב בשו"ת רב פעלים (ח"א אורח סי' ח. הובאו דבריו בקף החיים סי' ד ס"ק ז) שכיון שאינו נוטל אלא יד אחת לכאורה יש להסתפק אם יש לברך על כך, ומ"מ דעתו נוטה שיברך, ואע"ג שקי"ל שספק ברכות להקל, בכל אופן יש לחשוש למנוע את הנוטל מלברך, כיון שבברכה הקבועה על המצוה, מצינו שהקפידו רבנן שלא לעשות את המצוה בלא ברכה. והביא שאף הגאון תבואות שור (סי' יט ס"ק יז). הובא בשערי תשובה לעיל סי' ח ס"ק יב) כתב שמוטב להכניס עצמו בספק גרם ברכה שאינה צריכה, מלהיכנס בספק שימנע מלברך על עשיית המצוה. וכן כתב הכף החיים (סי' ד ס"ק יז) בשמו, והביא שכן כתב הובחי צדק (שו"ת בסוף ח"ב סי' יג).

והוסיף הרב פעלים, שאף שנוטל רק יד אחת יכול לברך על נטילת ידיים [בלשון רבים], ואין זה מיחזי כשיקרא, כיון שהברכה מתיחסת לעיקר התקנה המצוה שתיקנו חז"ל, ולא על מה שהוא עושה עתה.

וכעין זה דעת הגרשו"ז אויערבך (נשמת אברהם ח"ה עמ' קסו). ראה גם מהדו"ב סי' קסא אות ב) לענין מי שיש לו על ידו אחת תחבושת או פלסטר ואסור שיגע בהם מים וקשה לו ליוהר מלהרטיב אותם בשעת הנטילה, שיכרוך ידו זו במפה ויטול כדיון

את ידו השנייה, ויכול לברך על נטילה זו [אך לא הזכיר אם יכול לברך בלשון רבים על נטילת ידיים].

[משנ"ב ס"ק עא]

דאי אפשר להזהר ולשפף ממש סמוך למקום הרטיה ועל הרטיה לא יגיעו המים⁵².

(52) ולענין נטילה באופן זה בשבת, האם יש לחשוש שעובר על איסור כיבוס מחמת ש'שריתו זהו כיבוסו, וכן שיבוא אח"כ לסחוט, דעת הגר"ש אלישיב (נשמת אברהם מהדו"ב סי' קסא) שאין כאן הדין של שרייתו זהו כיבוסו [כיון שאינו מתכוון לכביסה, שברך כלל אין עליו לכלוף], וגם אין חוששים שיסחט [שאין הדרך לסחוט תחבושת]. מאידך דעת הגרשו"ז אויערבך (שם) שטוב שלא ישפוך את המים על התחבושת, כיון ששפיכתו עשויה להסיר את הלכלוך שעל גבי התחבושת, וכן יש לחשוש שמא יהיה קשה לו לטבול את הרטיבות מהמים שבתחבושת ויבוא לסחוט את המים.

[שעה"צ ס"ק נח]

ואולי דכונתו: אם חזר וקסה בסמרטוט דניצא בנה, ולא אמרין דכיון שפול ייש עליו חייב נטילה עתה, שוב לא יפקע אף אם יכסהו⁵³.

(53) והחו"א כתב (אוי"ח סי' כד סוף ס"ק כה) שאם נפלה הרטיה באמצע הסעודה נראה שלא יועיל להחזירה, משום שבטלה נטילתו, וצריך לחזור וליטול שנית לאחר שיחזיר את הרטיה למקומה, ונשאר בצריך עיון.

[משנ"ב ס"ק עב]

דהיגו מים ש'לפני המזון⁵⁴.

(54) משמע שאין רוח רעה שורה על מים אלו, ואינם כמו מים אחרונים שמבואר בשו"ע לקמן (סי' קפא סעיף ב) ששורה עליהם רוח רעה. ומ"מ, כתב הגר"ח קניבסקי (ספר הזכרון, בדברים הקשים לשכחה, בהוספות לאות יב) שהשוטה משירי מי הנטילה, הרי זה קשה לשכחה, אם לא שהעבין לכלי אחר. והוסיף, שכשערבב מים אלו ברוב מים נקיים, אפשר שיש להקל, אם אין בהם משום מיאוס.

סימן קסג

דין מי שאין לו מים, והמאכיל לאחרים

[משנ"ב ס"ק ג]

לשהולך בדרך ומשער שלא ימצא מים¹ אף ברחוק יותר².

(1) ולענין מי שיש לו מים אלא שאין לו כלי הראוי לנטילה, כתב בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' ז) שכיון שאין נוטלים ידיים אלא בכלי, ודין זה נלמד מאסמכתא שהסמיכו רבנן על מי חטאת או על קידוש ידיים ורגליים במקדש [כמבואר לעיל סי' קנט ס"ק א], אם כן פשוט שאף על דין זה נאמרו השיעורים של ד' מילין לפניו ומיל לאחריו, והוסיף, שאם אין כלי בתוך שיעור זה, יכרוך ידיו במפה, כמבואר בחיי אדם (כלל לח ס"ג) שהובא במשנ"ב לעיל (סי' קנט ס"ק נו). ולענין מי שאין לו אלא מים פסולים לנטילה, ראה מה שכתבנו לעיל סי' קס ס"ק לח.

(2) והליכה לצדדים, כתב לעיל (סי' צ ס"ק ג) לגבי תפילה בציבור, שדינה כהליכה לאחרים, שהרי אינו בדרך לשם.

[ביה"ל ד"ה ברוחק יותר]

ומסתברא דקשהוא נוסע בגמלא פרחא נגזון על פאס"ט וכיוצא בניה אין חושבין לפי ארך הדרך אלא לפי חשבון הזמן³.

הַלְכוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קֶסֶם קֶסֶד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ג]

וְהוּא רוּצֵה לְאָכֵל, אִזְ הַתִּירוּ לוֹ לְאָכֵל עַל-יְדֵי כְרִיכַת מִפֶּה עַל יְדֵי.

(4) ואף באופן שיכול ליטול ידיו בבוקר ולהתנות עליהם כל היום, כמבואר בשו"ע לקמן (סי' קסד ס"א), כתב הכף החיים (שם ס"ק ח) שלא יעשה כן אלא יכרכם במפה.

[משנ"ב ס"ק ו]

דְּגַם בְּהַזְרִיכוֹ נְטִילָה, כְּדִלְעִיל בְּסִימָן קֶנַח.

(5) ולגבי דבר שטיבולו במשקה הביא בשעה"צ שם (ס"ק כב) את דעת הפמ"ג, שיתכן שיש להקל שאין צריך ליטול ידיו אלא די בכך שיכרוך אותם במפה או ילבש כפפות. וראה מה שכתבנו שם שלדעת החו"א צריך דוקא ליטול ידיים.

[ביה"ל ד"ה ברוחק]

שְׁהוּא שְׁעוֹר ע"ב מִיְנוּטֵי.

(6) אמנם, לענין שיעור מיל שנאמר במליחה, כתב לקמן (סי' תנט ס"ק טו) שאין להקל למלוח חתיכת בשר פחות מכ"ד, או על כל פנים כ"ג דקות [כשיטות ששיעור מיל הוא 24 או 22.5 דקות, ולא 18 דקות]. והחו"א (או"ח סי' קכג ס"ק א) כתב שהעיקר כדעת השו"ע ששיעור מיל הוא 18 דקות, ועל כן היקל בדיעבד במליחה כשיעור זה. וראה מה שכתבנו שם.

[משנ"ב ס"ק יא]

יְדִיקָא כְּיָדוּעַ שְׁלֵא נְטִילָה.

(7) ומי שידוע שלא יטול ידיו או לא יברך, ואף אם יבקש זאת ממנו לא ישמע לו, ואם לא יתנהג עמו בנימוס המקובל לכבד אותו בדבר אכילה ושתייה, יראה זאת כפגיעה ועלבון, ויהפך להיות שונא לשומרי תורה ומבקש רעתם, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' יג אות ה) שיש לחשוש לחילול השם, שיאמר שאלו השומרי מצוות גרועים במידותיהם, ולכן מותר להעמיד לפניו אוכל ויאמר לו שצריך לברך, ולפת יאמר לו גם ליטול ידיים, ואם לא ירצה יניח לו. אבל בפעם שניה, כיון שכבר הראה לו שהוא בעל דרך יארץ, או שידוע הוא מכבד שבעל הבית הוא בעל נימוסין, יאמר לו מתחילה שאם לא יברך ולא יטול ידיו, אינו יכול לתת לו, כיון שגם הוא יהודי החייב במצוות.

ודעת הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' לה אות א, ביצחק יקרא סי' קסג) שיכול לתת לו סעודה, כיון שעל ידי נתינתו מציל אותו ממכשול יותר גדול, שח"ו יתרחק ביותר מהתורה, ויבוא לידי כעס וסנאה על כל ההולכים בדרך התורה, ואם כן יש כאן הצלה ולא מכשול, והוסיף, שאף על פי כן הדבר צריך הכרע. [וראה מה שכתבנו לקמן סי' קסט ס"ק יז].

ובשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' יז) כתב גם כן להתיר [בצירוף היתרים נוספים] באופן שאם לא יתן לו יכשל האורח באיסור חמור יותר, כגון שיאכל במקום אחר מאכלות אסורות.

[משנ"ב שם]

אֲכַל בְּסֶפֶסֶף מְתָרֶה וְכו', בְּסִימָן קֶסֶת סְעִיף-קֶטָן הִי, עֵינִן שָׁמֶה.

(8) ובביאור ההיתר במקום ספק, ראה מה שכתבנו לקמן סי' קסט ס"ק י.

ואף שכתב ההיתר רק באופן שהוא מסתפק, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' רה לסי' זה) שאם אומר לו קום נטול ידך, אף אם וודאי שברוך כלל אינו נוטל ידיו, מותר לתת לו, משום שבאמירתו נעשה הדבר ספק, וכשיש ספק מותר לתת לו [וכן משמע בביה"ל ד"ה ואסור, וראה מה שכתבנו לקמן סי' קסט ס"ק יז].

(9) ושם (ס"ק ט) כתב המשנ"ב, שיש מחמירים בזה, ועל כל פנים כשהוא נתון בתורת צדקה בודאי יש להקל, וכשהוא מוחזק לאדם כשר, כתב בביה"ל שם (ס"ב ד"ה למי) שמסתבר שאפשר לתת לו לכולי עלמא [וראה בביה"ל כאן ד"ה ואסור].

וכשנותנים מאכל לחילוני ומבקשים ממנו לברך, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' מז) שלכתחילה כדאי מאד להתנות עמו שיברך את הברכה בכיסוי הראש, אבל מעיקר הדין אין מעכב הדבר.

[משנ"ב שם]

וּמְקַל מְקוֹם טוֹב דְּקִשְׁוֹתָן לְעֵינֵי שְׁלֵא קִים לָהּ בְּגִנְיָה.

(10) אבל אם יודע בודאי שלא יטול ידיו או לא יברך, כתב לקמן (סי' קסט ס"ק יא) שאם עושה זאת מתוך רשעותו, אפילו בתורת צדקה אסור לתת לו, אבל אם עושה זאת מתוך אונסו שאינו יכול לברך צריך לתת לו, שלא נפקעה ממנו מצות צדקה בשביל זה [וראה מה שכתבנו שם בביאור ההיתר במקום צדקה].

ואם עושה זאת כדי לקרבו, שיוכל להשפיע עליו במשך הזמן שיהיה שומר תורה ומצוות, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' יג אות ט) בדעת המשנ"ב, שאין להמנע מליתן לו אוכל לצורך, משום שעדיף הדבר ממצות הצדקה, שהרי אפשר לקרבו בכך לאמונה ולקיום תורה ומצוות. ולכן אם רגיל שלא ליטול ידיו ולא לברך, הרי הוא כאנוס, שבמקום צורך צדקה וכדו' אין בו משום 'לפני עור'. ובספר קריינא דאיגרתא (ח"א מכתב קמא) הביא הגרי"י קניבסקי עיצה לדבר, שבעל הבית יברך בקול ויאמר להם לענות אמן.

[משנ"ב ס"ק יב]

דְּאָסוֹר גַּם בְּהַזְ, מְשוּם דְּאָסוֹר לְסִיעַ יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבָרָה, וְעֵינִן בְּפָרִי מְגָדִים.

(11) שם (א"א ס"ק ב) כתב שעל איסור דרבנן לא נאמר איסור 'מסייע', וראה מה שכתבנו לקמן סי' קסט ס"ק יא לענין מכירת מאכל למי שלא יברך, כשיכול לקנותו בחנות אחרת, שדנו הפוסקים להתיר, על פי דברי הפמ"ג שאין בזה איסור 'מסייע'.

ולענין ברכה, אף שהוא אפיקורס שאין ברכתו ברכה [מפני שאינו מאמין בקדושת השם], כתב בשו"ת אגרות משה (שם אות ו) שיכול לתת לו מאכל ולומר לו שיברך, מפני שאם ישמע לו ויברך הרי אפשר שיעשה על דעתו של המבקש ויברך להשי"ת, ולא יברך כדעת עצמו.

[ביה"ל ד"ה ואסור]

דְּמִי יוֹדֵעַ שְׁיֵאכֵל שָׁם בְּלִי נְטִילַת יְדַיִם.

(12) ולענין השכרת דירה לחילוני, שיתכן שידליק ויכבה בה את החשמל בשבת, כתב בספר נחלת אליהו (לגר"א דושינצר, הערות וחדושי דינים אות מט, עמי שיא) שאם יש לתלות שלא יכבה **המשך במילואים עמוד 28**

הַלְבוּת נְטִילַת יָדַיִם סִימָן קִסּוּם קִסָּד

ס באר הגולה

ב חלון ק"ו ג תרב
רבנו יונה סוף פרק ח
דבנכות

(ד) יטל *יָדַיִם (ה) בְּמִפְּהָ וְאוֹכַל פֶּת או דָּבָר שֶׁטְבוּלוֹ (ו) בְּמִשְׁקָה (או אוֹכַל (ז) עַל-יָדַי (ב) (כף): ב הַמַּאֲכִיל לְאַחֵרִים (ח) אֵינּוּ צָרִיף נְטִילַת יָדַיִם, וְהַאוֹכַל צָרִיף נְטִילַת יָדַיִם (ט) אֶף-עַל-פִּי שֶׁאַחַר נִתְּנָה לְתוֹף פִּי וְאֵינּוּ נֹגֵעַ בְּמַאֲכָל, (י) וְהוּא הַדִּין לְאוֹכַל בְּמַגְרָפָה (פְּרוּשׁ, פְּלִי שֵׁשׁ לוֹ שְׁנַיִם, פִּירוּשׁ: בְּלַעַז) שֶׁצָּרִיף נְטִילַת יָדַיִם. * (וְאִסּוּר הַמַּאֲכִיל (יא) לְמִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו (יב) מִשּׁוּם לְפָנָי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל) (הַר"ם ס"פ אלו בדריים):

קִסָּד דִּין שֶׁיִּכּוּל לְהִתְנוּת עַל הַנְּטִילָה, וְבוֹ ב' סְעִיפִים:

א *נוטל אדם ידיו שחרית (א) ומתנה עליהם כל היום (ב) אפלו שלא בשעת (ב) הדחק, ובכלבד

באר היטב

(3) כף. ע"ל סי' קנח ס"ק יב ועין בספר בני-חניא ובספר פרח-שושן חא"ח ככל א סימן ט ובגידא-אהרן:
(4) הדחק. ורש"ל החמיר דוקא בשעת הדחק מהני תנאי, ומ"מ מי שישב

שאר הכותים שהולכים בחבורה ומתנבא לילך ביחידות, אפלו תוף ד"מ חשיב שעת הדחק, מהרש"ל בשו"ת סי' צד. אם יש לו מים פסולים לכו"ע יטל בהם בלא ברכה ולא חשיבן שישעו לומר שהם פשרים, כנה"א:

באור הלכה

לאדם בינוני, שהוא שעור ע"ב מינוטיו^{6,2}, וכל זה דוקא כשהוא רעב הרבה וכנ"ל: * יָדַיִם בְּמִפְּהָ. עֵינֵי בְּמִשְׁנֵה בְּרוּיָה דְּמִסְתַּבְּרָא דְּוָקָא לְשִׁתֵּי יָדָיו, אֶף מְלִשׁוֹן הַרְמ"א שֶׁהַתִּיר אֶפְלוּ לְאַכֵּל בְּכַף מִשְׁמַע דְּלִדְיָה הוּא הַדִּין בְּמִפְּהָ גַם כֵּן דִּי בִּידֵי שֶׁהוּא אוֹכַל בוֹ, וְלֹא חוֹשִׁינן דְּלִמָּא אִתִּי לְמַנְעַע בִּידֵי הַשֵּׁנִי, דְּבַמְּהָ שֶׁהוּא רוֹאָה בְּעֵצְמוֹ שֶׁמִּפְּהָ כְּרוּף עַל יָדוֹ מְנַכֵּר לֵה וְלֹא אִתִּי לְמַנְעַע. וּמְכַל מְקוּם צָרִיף עֵינֵי, דְּעָקָר דֵּינּוּ שֶׁל הַרְמ"א דְּמַתִּיר עַל-יָדַי כֵּף כְּבָר פִּקְסָקוּ עֵלְיוֹ כְּמַה אֲחֵרוֹנִים: * וְאִסּוּר הַמַּאֲכִיל וְכוּ'. מְלִשׁוֹן זֶה מִשְׁמַע דְּוָקָא בְּנִתְּנָה לוֹ כְּדִי לְאַכֵּל מִיָּד וְנִבְאָפֵן זֶה מִיָּרֵי הַגְּמָרָא דְּאִסּוּר לִתְּנָה לְשִׁמְשׁוֹ, אֲבָל בְּלוֹקֵת לְבִיתוֹ וְתוֹר לִתְּנָה לוֹ, דְּמִי יוֹדַע שֶׁיִּאֲכַל שֶׁם כְּלִי נְטִילַת יָדַיִם¹²:

* נוטל אדם ידיו שחרית. ואף דבעינן סמוך לנטילה סעודה ועל-כך פנים שיהיה השלחן ערוך בשעה שנוטל, ויבדלקמן בסימן קסו בטור, עין שם], הינו דוקא שנוטל בשעת אכילה, דמאחר שנוטל ידיו לאכילה עכשו, והצריכו חכמים לאכלל מיד שלא יסית דעתו בינתים, מה שאין כן בזה שנוטל מקדם שלא בשעת אכילה, דאין שיהי לחיבו לאכלל מיד, וכשבא אחר-כך לאכלל אין עליו חיוב נטילה עוד כיון ששמר ידיו ולא הסית דעתו, והתנה עליהם מקדם [מרבנו יונה, וכפי מה שכתבתי לקמיה בסוף המאמר,

משנה ברורה

מילין, והוא רוצה לאכל, אז התירו לו לאכל על-ידי בריכת מפה על ידיו⁴, אבל אם הוא משער שישגיג מים (3) תכף אחר ארבעה מילין, מחזיב להמתין עד שיכובד לשם; ולא תתירו, יקש לו טרחה לחזור מדרך, סגי (ג) בשעור מיל, כשמשער שלא ימצא בו מים, מתר על-ידי מפה. וכתבו האחרונים, דהוא הדין אם מספק שמא לא ימצא מים לפניו בשעור ארבעה מילין ולא תתירו מיל, והוא תאב לאכל, מתר גם כן (ד) על-ידי מפה. (ה) ושמרי גנות ופרדסין שצריכין לילך אחר מים, אינם מחזיבין אלא פחות ממיל, כמו מלא תתירו, משום שאינם יכולים לעזוב שמירתן. והחזיב אדם ושארי (ו) אחרונים הסכימו, דכל היושב בביתו גם כן אינו מחזיב לטרח אחר מים, אלא פחות ממיל, כמו מלא תתירו, דרק לפניו בדרך שהולך בלאו הכי לשם הצריכוהו להמתין עד ארבעה מילין: (ד) יטל ידיו וכו'. צריך לומר "לוט", ורוצה לומר, שכורך ידיו [מאמר מרדכי]: (ח) במפה. או בשום דבר [גמרא]. ועין בבאור הלכה, דלדעת המחבר מסתברא דצריך לכרך שתי

ידיו דוקא, (ו) דאף שאוכל באחת, שמא יגע בחברתה; אמנם לדעת רמ"א יש להקל בזה, וצריך עיון: (ו) במשקה. דגם בזה הצריכו נטילה, דבדלעיל בסימן קנח⁶. ועין מה שכתבנו שם במשנה ברורה. כתב האליה רבה, דבמקום שאין לו מפה מתר אף בלא מפה, כיון דאין יכול להשיג מים בשעור זה. אף באמת הוא דבר שאינו מצוי, דאטו בגבאי ערטילאי עסקינן דלית לה שום סודר שיהיה יכול לכתר ידיו בו, ובודאי מחזיב לעשות כן, דהערור דמצריך מפה לאו תיחדא הוא, דגם הר"ח בפרושו על פסחים [שזכינו עמה לאורן] בדהי מו כתב בהדיא כן: (ז) על-ידי כף. (ח) האחרונים נתקשו בזה, דמנא לה לרמ"א דין זה, ושאני מפה שידו מכסה, מה שאין כן בזה שידו מגלה חושנין טפי דלמא אית למונע, ובאליה רבה ישבו בדחק, עין שם; ועל-כן נראה דאם יש לו מפה יכתר במפה דוקא: ב (ח) אינו צריך נטילת ידים. אף-על-פי שנוגע בהמאכל, דלא תקנו רבנן נטילה אלא להאוכל בלבד: (ט) אף-על-פי וכו'. דלא פלוג רבנן באוכל בין נוגע לאינו נוגע [לבוש]: (י) והוא הדין לאוכל במגרפה. דלא עדיף מאוכל מחמת מאכל דצריך נטילה: (יא) למי שלא נטל ידיו. דוקא בידוע שלא נטל⁷, אבל בספק מתר⁸ [כן-הוא לפי מה שצדד המגן-אברהם בסימן קסט סעיף קטן ה, עין שם⁹], ובפרט דלעני בתורת צדקה, בודאי אין להחמיר בספק, עין שם בסעיף ב. ומכל מקום טוב דכשנותן לעני שלא קים לה בגוה¹⁰ לאכל, שיאמר: קום נטל ידיו [א"ר]: (יב) משום 'לפני עור'. דהינו בלחם של המאכל, דבלחם של האוכל ויכול לקחת בעצמו, אין כאן לפני עור; מפל מקום כתבו האחרונים דאסור גם בזה, משום דאסור לסייע ידי עובדי עברה. ועין בפריי-מגדים¹¹:

א (א) ומתנה עליהם. בפיו, (ב) או על-כף-פנים שיכובד בלבו שיעלה לו נטילה זו לכל האכילות שיאכל בכל היום⁴. וצריך לזהר שתהיה הנטילה בהכשר כל הדברים הנצרכים לנטילת ידים לאכילה, כגון בכלי שלם, ובכח גבאי, ובמים שלא נשתנו מראיהן ושלא יגעו בהן מלאכה, ובמבאר בסימנים הקודמים; אף דבנטילת ידים שחרית אין קפידא כל-כך בכל אלו הדברים, כמבאר בסימן ד, זה כיון שהוא לאכילה, שאני: (ב) אפלו שלא בשעת הדחק. ויש מן (3) הפוסקים שכתבו דאין להקל בזה כי אם בשעת הדחק, כגון שהולך בדרך² (ג) וירא שלא ימצא שם מים, וכך כשיושב בעגלה עם עובדי-גולגולים ואין ממתינין עליו כשיצד ויחפש אחר מים, חשיב שעת הדחק, אף שהוא יודע שיש מים בדרך

שער הציון

(3) כן איתא בגמרא. ובדרך-החיים כתב בזה [וכן לענין שעור מיל" שלא בדקדוק, עין שם, ועין באליה רבה שפסיק גם כן כמו שכתב השלחן-ערוך כאן לענין מיל: (א) גם זה בגמרא דפחות ממיל דוקא חזור: (7) ולענין כף, עין בפריי-מגדים שצדד להחמיר שלא להקל בספק זה, ובדרך-החיים העתיק דאף על-ידי כף מתר בספק, ולמעשה נראה להחמיר בפריי-מגדים, דאפלו בודאי שלא ימצא מים גם כן כמה אחרונים, והגרי"א מפללם, מפקפקין על הרמ"א שמתיר, דאין לו מקור לזה, והבדיל דלא לוסף עלה: (1) מגן-אברהם ושא"ו: (1) הפריי-מגדים [דרך-החיים: (1) וכמו בנטילה שצריך לטל שתי ידיו דוקא, וגם שעור הכריכה מסתבר דהוא גם כן כשעור שצריך לטל ידיו במים, המבאר בסימן קסט סעיף ד: (ח) תהלה רבה והגרי"א ומאמר-מורכי: (1) כן מצדד האליה רבה, עין שם: (3) רש"ל ואלה רבה, עין שם: (ג) ואף שמשער שבתוך ד' מילין ימצא שם מים, גם כן מהני תנאי [מסקנת פריי-מגדים, דלא כרש"ל שחפריו בזה להחמיר, עין שם. ובאמת מפשטא דלשנא דטור ושבלי-לקט ואור ורועי גם כן לא משמע כן, עין שם]:

מילואים

הלכות נטילת ידים סימן קסב קסג

המשך מעמוד 118

לענין תפילה בציבור שהוא בשב ואל תעשה, וגם אינו ביטול לגמרי של המצוה, וכל שכן לענין נטילת ידים לתפילה, הניחו הפוסקים את ההלכה על פשוטה, לשער במרחק ולא בזמן. והגרי"ח קניבסקי ביאר (אשי ישראל פ"ח הע' ע), שהמשנ"ב לעיל דיבר באופן שרוכב על חמור, שיש בזה טרחה, ולכן מחשבים לפי המרחק, אבל כאן מדבר הביה"ל כשנוסע בעגלה וכדו' שאין בזה טרחה, ובוזה מחשבים לפי זמן ההילוך.

3) ואף שלענין חיוב נטילה לתפילה, כתב לעיל (סי' צב ס"ק יז) שרוכב דינו כמהלך, והיינו שמחשבים לפי המרחק, אפילו ששיעור הזמן לרוכב הוא פחות מלמהלך, וכן לענין תפילה בציבור סתם השו"ע לעיל (סי' צ סט"ז) ולא חילק בין רוכב למהלך, ומבואר שמחשבים לפי המרחק ולא לפי הזמן, ביאר בשו"ת שבת הלוי (ח"ט סי' לו) שרק לענין נטילת ידים לסעודה חוששים לשיעור הגדול, לפי הזמן ולא לפי המרחק, מפני שכשאוכל בלי נטילה עובר איסור בקום ועשה. אבל

הלכות נטילת ידים סימן קסג קסד

המשך מעמוד ס

1) ולענין הזמן שבו צריך לכוון תנאי זה, כתב החזו"א (או"ח סי' כה ס"ק ה) שלדעת הסוברים שצריך כוונה לנטילה [כמבואר בשו"ע לעיל סי' קנט סי"ג], צריך לכוון קודם הנטילה עצמה. ולדעת הסוברים שאין צריך כוונה לנטילה, יכול לכוון כל זמן שידיו עדיין לחות מהנטילה. והוסיף (שם ס"ק ו), שלפי מה שנפסק במשנ"ב לעיל (סי' קנט ס"ק עה), שנטילה בלא כוונה מועילה בדיעבד, הוא הדין אף בענינו, שמעיקר הדין מועילה כוונה בעוד שידיו לחות, אך לא לכתחילה.

וידליק את האור בשבת, יש להתיר להשכיר לו, כמבואר כאן, ואף אם אין אפשרות לתלות כן, יש להתיר מפני שמבואר במשנה (מעשרות פ"ה מ"ג) שמותר למכור פירות קודם שבאו עדיין לעונת המעשרות, או קודם שביעית, לאדם שחשוד על מעשר ושביעית, כיון שבשעה שנותן לו לא הגיעה שעת האיסור עדיין, ולא נאמר על זה איסור לפני עור'. ומבואר בירושלמי (שביעית פ"ה ה"ג) שהיתר זה נאמר לא רק על מכירה אלא גם על השכרה [הגם שהדבר שייך לבעלים עדיין].

סימן קסד

דין שייכול להתנות על הנטילה

[משנ"ב ס"ק א]

ש"כונן בלבד שיעלה לו נטילה זו לך לאכילת שייאכל בכל היום¹⁴.

[משנ"ב ס"ק ב]
דאין לתקל בזה כי אם בשעת הדחק, כגון שהולך בדרך²⁶.
2) וטעם הדבר, כתב השו"ע הרב (ס"א) שמה כשיראוהו שאוכל בלי נטילה יחשבוהו לנכרי, ויבואו להאכילו דבר אסור [וראה חזו"א או"ח סי' כה ס"ק ח-ט].

הלכות פציעת הפת סימן קסו

המשך מעמוד סג

25) ובטעם הדבר שיש להקפיד על כך באכילת לחם, כתב בדגול מרבבה (על המג"א ס"ק ז), שכדי שברכת המוציא תפטור את כל הסעודה שלאחריה, יש לאכול בתחילה שיעור חשוב של כזית פת. והא"א (בוטשאטש) ביאר, שהואיל ושיעור הפת המצריך נטילת ידים הוא כזית, אם כן יש להסמיך את הנטילה לאכילת כל הכזית.

[שעה"צ ס"ק כח]

כגון שאינו יכול לברך במקום אכילתו מקמת נקיות, דאז הוי קדיעבד²⁶.
26) אכן מה שהותר ללכת בין הברכה לאכילה ואין זה הפסק, הוא דוקא כששני המקומות בבית אחד, כמבואר בשו"ע הרב (ס"ט) שהוא מקור דברי השעה"צ, וכן מבואר במשנ"ב לקמן (סי' קעח ס"ק ט) שמי שבירך על הפרי לאכול במקומו, ולא אכל ממנו ושינה את מקומו, אינו יוצא בברכתו.

(שש"כ פמ"ז הע' ריח, ובח"ג שם) שיש לעיין אם הברכה השניה נחשבת כהפסק בין הברכה הראשונה לאכילה וצריך לברך שוב, או שהברכה השניה נחשבת לעיקר הברכה. וכתב, שלא מסתבר שברכה לבטלה תיהפך לעיקר, אך מ"מ נראה שכיון שזוהי ממש אותה ברכה, אפשר שאין זה נחשב הפסק, אף שהיא לבטלה. וכל שכן באופן שטעה וחשב שאסור לו לאכול אם לא יברך, ולפי טעותו לא עשה שום הפסק, שמותר לו לאכול על סמך ברכתו.

ולגבי הפסקה בניגון בין הברכה לאכילה, כתבו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' ט) ובשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' טז) שלכתחילה אין להפסיק בכך, אבל בדיעבד, כתב בשו"ת שבת הלוי (שם) שאין צריך לחזור ולברך.

[משנ"ב שם]

ושלא במקום הדחק טוב שייאכל מתחלה שיעור כזית²⁵.